

સ્ત્રી સાક્ષરતા અને ગુજરાત

વિશ્વમાં ચીન પછી બીજા નંબરે ભારતની ગણના વધુ વસ્તી ધરાવતા દેશમાં થાય છે. સ્વાભાવિક છે આટલો મોટો દેશ છે, વિવિધતા છે વિકાસ છે પણ એક વાત એ પણ નોંધવા જેવી છે કે આટલી મોટી વસ્તી ધરાવતા દેશમાં સાક્ષર વ્યક્તિઓ કેટલી ? જવાબમાં ૨૦૧૧ની વસ્તી ગણતરીના આંકડાઓ ઉપરથી ખ્યાલ આવશે કે ૭૪.૦૪ ટકા લોકોને વાંચતા-લખતા આવડે છે બાકીની ૨૫.૬ ટકા વસ્તી આજે પણ નિરક્ષર છે. આપણે આજે આ તંદુરસ્ત હરીફાઈના યુગમાં અન્ય વિકસિત દેશો સાથે સરખામણી કરીએ છીએ પણ આપણે પાયાની બાબત ભૂલી જઈએ છીએ કે અન્ય દેશો જેઓએ આજે ખુબ વિકાસ કર્યો છે તેમના મૂળમાં સાક્ષરતા હતી. એટલે આજે તેઓ વિકાસ સાધી શક્યા છે અને આપણે ઘણી બાબતોમાં પાછળ છીએ તેનું મૂળ કારણ આપણા દેશમાં નિરક્ષરતા આજે પણ ઘટાડી શકાય નથી તે જવાબદાર છે. જે દેશમાં નાગરીકો ભણેલા હોવા છતાં નવી ટેકનોલોજીના સ્વીકારથી દુર ભાગે છે તે એક શરમજનક બાબત કહેવાય જે દેશના ભણેલા નાગરીકો આજે પણ ડોક્ટર પહેલા ભુવા-દોરા-ધાગાની મદદ લેતા હોય તો સાક્ષરતા કહેવાય ખરી નિરક્ષરતા અને સાક્ષરતાના આંકડાઓ પર નજર કરીએ તો ખ્યાલ આવશે કે ભારતના તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં કેટલી સાક્ષરતા છે.

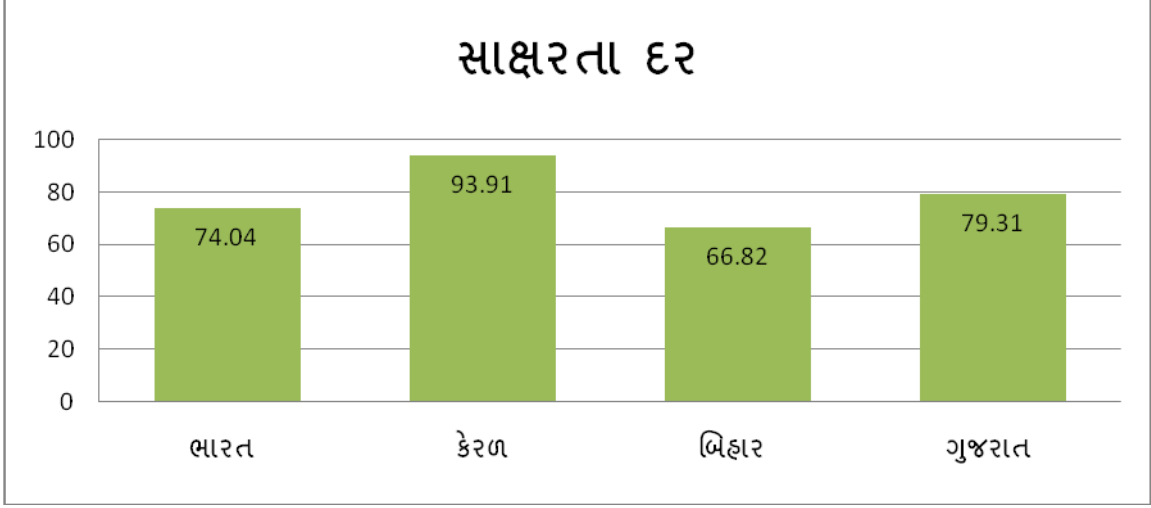
- ભારત : ૭૪.૦૪%(૨૦૧૧ પ્રમાણે)

ક્રમ	રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ	સાક્ષરતા પ્રમાણ (ટકા)
1	કેરળ	93.91
2	લક્ષદ્વીપ	92.28
3	મિઝોરમ	91.58
4	ત્રિપુરા	87.75
5	ગોઆ	87.40
6	દમણ અને દીવ	87.07
7	પોંડીચેરી	86.55
8	આંદામાન નિકોબાર	86.27
9	ચંડીગઢ	86.43

10	દિલ્હી	86.43
11	હિમાચલપ્રદેશ	83.78
12	મહારાષ્ટ્ર	82.91
13	સિક્કિમ	82.20
14	તમિલનાડુ	80.33
15	નાગાલેંડ	80.11
16	મણીપુર	79.85
17	ઉત્તરાખંડ	79.63
18	ગુજરાત	79.31
19	દાદરા અને નગર હવેલી	77.65
20	પશ્ચિમ બંગાળ	77.08
21	પંજાબ	7.68
22	હરિયાણા	76.64
23	આંધ્રપ્રદેશ	75.60
24	મેઘાલય	75.48
25	ઓરિસ્સા	73.45
26	આસામ	73.18
27	છત્તીસગઢ	71.04
28	મધ્યપ્રદેશ	70.63
29	ઉત્તરપ્રદેશ	69.72
30	જમ્મુ કાશ્મીર	68.74
31	કર્ણાટક	67.66
32	ઝારખંડ	67.63
33	રાજસ્થાન	67.06
34	ચરુણાચલપ્રદેશ	66.95
35	બિહાર	66.82

સંદર્ભ: વસ્તી ગણતરી, ૨૦૧૧ ભારત

ઉપરોક્ત કોષ્ટક ઉપરથી નજર કરીએ તો જણાશે કે ભારતનો કુલ સાક્ષરતા દર ૭૪.૦૪ ટકા છે જ્યારે સૌથી વધુ સાક્ષરતા ધરાવતું રાજ્ય કેરળ જેનો સાક્ષરતા દર ૯૩.૯૧ છે જ્યારે સૌથી ઓછો સાક્ષરતા દર ૬૬.૮૨ બિહારનો છે. જ્યારે ગુજરાતનો સાક્ષરતા દર ૭૯.૩૧ છે જે નીચેના ચાર્ટ ઉપરથી માલુમ પડશે.

સંદર્ભ: વસ્તી ગણતરી, ૨૦૧૧ ભારત

ભારતમાં ગુજરાતની વાત કરીએ તો ગુજરાતની ગણના આજે મોડેલ સ્ટેટમાં થાય છે. વિકાસની હરોળમાં બધાજ રાજ્યોમાં સૌથી ઝડપથી વિકાસ સાધતું રાજ્ય છે પરંતુ સાક્ષરતાની વાત કરીએ તો આજે ગુજરાત દેશમાં ૧૮માં ક્રમાંક ઉપર છે જેના ઉપરથી ખ્યાલ આવે છે કે વિકાસની સાથે સાથે સાક્ષરતા પણ વધવી જરૂરી છે. એક નજર ગુજરાતના સાક્ષરતા દર ઉપર

ગુજરાતમાં સાક્ષરતા દર (૧૯૫૧-૨૦૧૧)

વર્ષ	કુલ	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
1951	21.82	30.32	12.87
1961	31.47	42.49	19.74
1971	36.95	47.60	25.56
1981	44.92	55.95	33.20
1991	61.29	73.13	48.64
2001	69.14	79.66	57.80
2011	79.31	87.23	70.73

સંદર્ભ: વસ્તી ગણતરી, ૨૦૧૧ ગુજરાત

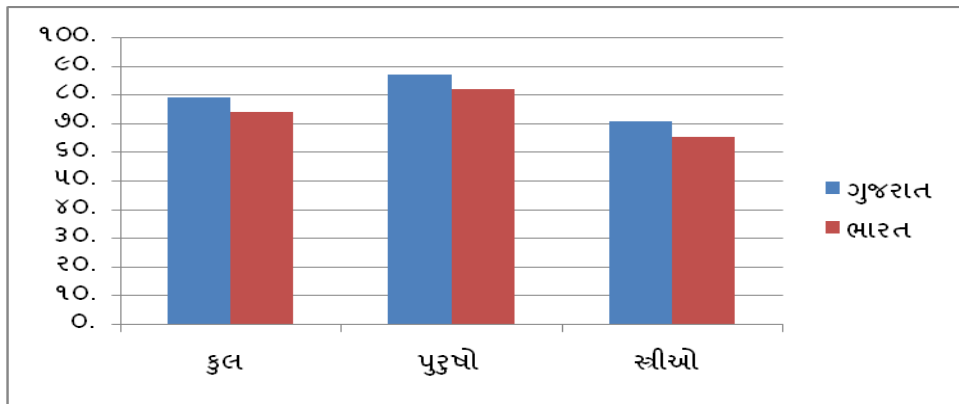
નોંધ: વર્ષ-1951,1961,અને 1981માં સાક્ષરતા દર પાંચ વર્ષથી વધુ ઉંમર સાથે સંબંધિત છે
જ્યારે 1981 થી 2011 માં સાક્ષરતા દર ૭ વર્ષથી વધુ ઉંમર સાથે સંબંધિત છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટકના આંકડાઓ ઉપરથી સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે કે ૧૯૫૧માં ગુજરાતમાં કુલ સાક્ષરતા દર ૨૧.૮૨ હતો. જેમાં ૩૦.૩૨ ટકા પુરુષો સાક્ષર હતા અને ૧૨.૮૭ ટકા સ્ત્રીઓ સાક્ષર હતી કુલ ૬૦ વર્ષના સમયગાળામાં સાક્ષરતા દરમાં આશરે ચાર ગણા જેટલો વધારો જોવા મળ્યો છે એટલે કે ૨૦૧૧માં સાક્ષરતા દર ૭૯.૩૧ ટકા જેટલો નોંધાયો છે જેમાં ૮૭.૨૩ ટકા પુરુષો અને ૭૦.૭૩ ટકા જેટલી સ્ત્રીઓ સાક્ષર નોંધાઈ હતી. ૧૯૫૧માં ગુજરાતની કુલ વસ્તીના ૩૦.૩૨ ટકા પુરુષો સાક્ષર હતા જે ૨૦૧૧માં જોઈએ તો કુલ વસ્તીના ૮૭.૨૩ ટકા પુરુષોમાં સાક્ષરતા દર વધ્યો છે પરંતુ સ્ત્રીઓની વાત કરીએ તો ૧૯૫૧માં કુલ વસ્તીની માત્ર ૧૨.૮૭ ટકા જ સ્ત્રીઓ સાક્ષર હતી જેનું પ્રમાણ ૨૦૧૧માં જોઈએ તો ગુજરાતની કુલ વસ્તીની ૭૦.૭૩ ટકા સ્ત્રીઓ સાક્ષર છે આમ,સ્ત્રીઓમાં સાક્ષરતા દરમાં છેલ્લા ૬ દાયકામાં આશરે ૬ ગણા જેટલો વધારો નોંધાયો છે પ્રશ્ન એ છે કે આજે સ્ત્રી સશક્તીકરણની વાતો વચ્ચે પુરુષ સમોવડી નારાઓ વચ્ચે સ્ત્રી-શિક્ષણ પુરુષો કરતા ઓછું શા માટે ? તેના માટે હજુ પણ ક્યાંય ને ક્યાંય સમાજની સ્ત્રીવિરોધી માનસિકતાના જ દર્શન થાય છે. અથવા તો સ્ત્રી પરણીને સાસરે જતી રહેવાની માટે તેને ભણાવીને ફાયદો શું ? આવી માનસિકતાએ પણ સ્ત્રી શિક્ષણ ને ચોક્કસ અવરોધ્યું છે.

- સાક્ષરતા દર (સ્ત્રી-પુરુષ ટકાવારી)

વિગત	ગુજરાત	ભારત
કુલ	૭૯.૩૧	૭૪.૦૪
પુરુષો	૮૭.૨૩	૮૨.૧૪
સ્ત્રીઓ	૭૦.૭૩	૬૫.૪૬

સંદર્ભ : વસ્તી ગણતરી ૨૦૧૧, ગુજરાત

ઉપરોક્ત આંકડાઓ સ્પષ્ટ કરે છે કે ભારતના કુલ સાક્ષરતા દર કરતા ગુજરાતનો સાક્ષરતા દર ઉંચો છે જ્યારે આ જ બાબત ગુજરાતના સ્ત્રી અને પુરુષનો સાક્ષરતા દર દેશના સાક્ષરતા દર કરતા ઉંચો જોવા મળ્યો છે જે એક આનંદની વાત કહી શકાય પરંતુ ગુજરાતના જિલ્લાવાર ૨૦૧૧ની વસ્તીગણતરીના આધારે જોઈએ તો તમામ જિલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા દર પુરુષો કરતા ઓછો નોંધાયો છે. પરંતુ ગુજરાતની સરેરાશ સાક્ષરતા જોવા જઈએ તો ગુજરાતની ૮૦ વસ્તીને વાંચતા લખતા આવડે છે રાજ્યના કુલ જિલ્લાના સાક્ષરતા દર ઉપર નજર કરીએ તો ૨૬ જિલ્લા માંથી ૧૫ એટલે કે પચાસ ટકાથી વધુ જિલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા ટકાવારી રાજ્યથી ઓછી છે. ગુજરાત રાજ્યની ગણતરી આજે મોડેલ સ્ટેટમાં થાય છે. વિશ્વ સ્તરે ગુજરાતની નામના વિકાસશીલ રાજ્ય તરીકે થાય છે ત્યારે આ જ રાજ્યમાં સ્ત્રી સાક્ષરતા અને સ્ત્રી પ્રમાણના આંકડાઓ એ વાતની પ્રતીતિ કરાવે છે કે માત્ર ભૌતિક પરિવર્તન જ આવ્યું છે વૈચારિક પરિવર્તન આવશે તો જ સ્ત્રીઓની સ્થિતિમાં સુધારો કરી શકાશે.

ગુજરાતમાં જિલ્લાવાર સ્ત્રી-પુરુષ સાક્ષરતા દર (ટકાવારીમાં)

ક્રમ	જિલ્લો	પુરુષ	સ્ત્રી
1	કચ્છ	80.60	61.62
2	બનાસકાંઠા	79.45	52.58
3	પાટણ	84.28	62.01
4	મહેસાણા	91.88	76.12
5	સાબરકાંઠા	87.45	65.29
7	ગાંધીનગર	93.59	77.37
8	અમદાવાદ	92.44	80.29
9	સુરેન્દ્રનગર	83.47	62.20
10	રાજકોટ	88.67	75.26
11	જામનગર	82.35	65.97
12	પોરબંદર	84.56	68.32
13	જુનાગઢ	85.80	66.97
14	અમરેલી	81.82	66.97
15	ભાવનગર	86.15	66.92
16	આણંદ	83.23	74.67
17	ખેડા	83.40	74.76
18	પંચમહાલ	84.07	59.95
19	દાહોદ	72.14	49.02

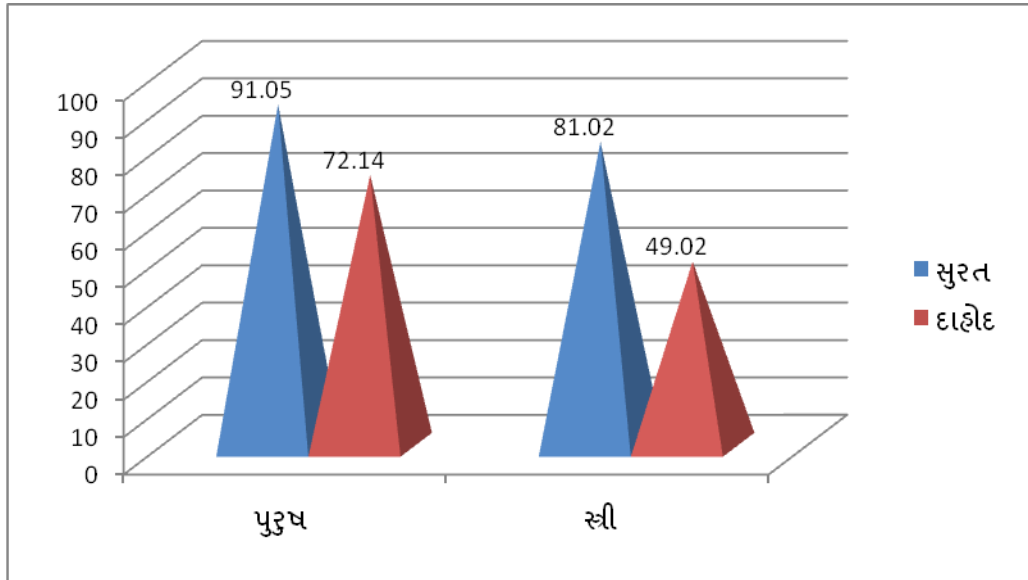
20	વડોદરા	87.59	74.40
21	નર્મદા	82.60	63.62
22	ભરૂચ	88.80	76.79
23	ડાંગ	84.98	68.75
24	નવસારી	90.06	79.30
25	વલસાડ	86.48	74.96
26	સુરત	91.05	81.02
27	તાપી	76.86	61.69

સંદર્ભ : વસ્તી ગણતરી ગુજરાત ,૨૦૧૧

નોંધ : સાક્ષરતા ટકવારી સાત વર્ષથી વધુ ઉંમરની વ્યક્તિઓની છે.

- સૌથી વધુ અને સૌથી ઓછી સ્ત્રી સાક્ષરતા ધરાવતો જિલ્લો

જિલ્લો	પુરુષ	સ્ત્રી
સુરત	91.05	81.02
દાહોદ	72.14	49.02

ઉપરોક્ત આંકડાકીય માહિતીનું વિશ્લેષણ કરતા માલુમ પડે છે કે ગુજરાતના ચાર મોટા જિલ્લાઓ અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત અને રાજકોટ આ તમામ જિલ્લામાં સ્ત્રીઓનો સાક્ષરતા દર ૭૫ કે ૮૦ ટકાથી વધારે છે. નવસારી અને વલસાડ જેવા જિલ્લાઓ પ્રમાણમાં નાના હોવા છતાં સ્ત્રી સાક્ષરતા દર પ્રમાણમાં સારો છે તમામ નાનામોટા

જીલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા દરમાં આઠ થી બાર ટકાનો તફાવત જોવા મળ્યો છે. દાહોદ નર્મદા અને તાપી જિલ્લામાં આદિવાસી વસ્તી ૫૦ ટકાથી વિશેષ છે તેવા રાજ્યમાં સ્ત્રી સાક્ષરતા ખુબજ ઓછી છે લગભગ બે સ્ત્રીઓએ એક સ્ત્રી અભણ છે એવું કહી શકાય. ૨૦૦૧ ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે આ રાજ્યોમાં સ્ત્રી સાક્ષરતા હતી તેના કરતા છેલ્લા દાયકામાં પરિસ્થિતિ સંતોષજનક છે તેવું કહી શકાય. રાજકોટ જિલ્લાને બાદ કરતા પ્રમાણમાં તમામ જીલ્લામાં રાજ્યના પ્રમાણ કરતા ઓછું છે. સુરેન્દ્રનગર,ભાવનગર અને અમરેલી જિલ્લામાં સ્ત્રી-પુરુષ સાક્ષરતા દરમાં ૨૦ ટકા સુધીનો તફાવત જોવા મળ્યો છે. ઉત્તર ગુજરાતના તમામ જીલ્લાઓમાં સ્ત્રી પુરુષ સાક્ષરતામાં નોંધપાત્ર અસમાનતા જોવા મળી છે. મધ્ય ગુજરાતના

આણંદ અને ખેડા જિલ્લાઓમાં પણ આ અસમાનતા જોવા મળી છે. ગુજરાતના તમામ જિલ્લાઓના આંકડાઓ ઉપર નજર કરીએ તો અમદાવાદ અને સુરત જિલ્લાને બાદ કરતા બાકીના તમામ જીલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા દર ૮૦ ટકાથી નીચે જ જોવા મળ્યો છે આંકડાઓ જ એ વાતની સાબિતી આપે છે કે સ્ત્રી સાક્ષરતાની બાબતમાં ગુજરાત કેટલું વિકસિત છે. કેટલું સાક્ષર છે?

❖ ઓછી સ્ત્રી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર કારણો.(પુરુષોની સરખામણીએ)

ઉપરોક્ત આંકડાકીય વિશ્લેષણ બાદ એ વાત ફલિત થાય છે કે ગુજરાતમાં દરેક જિલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા પુરુષોની સરખામણીએ નીચી છે. અહીં સ્ત્રીઓની ઓછી સાક્ષરતા પુરુષોની સરખામણીના સંદર્ભમાં કરી છે પણ સ્ત્રીઓ સંપૂર્ણ નિરક્ષરતા છે તે બાબત દર્શાવી નથી. સ્ત્રીઓની ઓછી સાક્ષરતા માટે કેટલાક નીચે મુજબના કારણોને જવાબદાર ગણાવી શકાય તેમજ આ બધા કારણો ગુજરાતના બધાજ વિસ્તારમાં માટે એકસમાન જવાબદાર ન હોય શકે જે તે વિસ્તારની સામાજિક આર્થિક પરિસ્થિતિ અનુસાર જવાબદાર હોય શકે.

1. નાની ઉંમરે થતા લગ્નો.

આ બાબત ખાસ કરીને ગુજરાતના આદિવાસી વસ્તી વધુ છે તેવા જીલ્લાઓમાં પુરુષોની સરખામણીએ સ્ત્રી સાક્ષરતા ઓછી છે. દા.ત. દાહોદ જિલ્લામાં સ્ત્રી સાક્ષરતા ૪૯.૦૨ છે જે સમગ્ર ગુજરાતના સ્ત્રી સાક્ષરતાના આંકડાઓમાં સૌથી ઓછી છે તેમજ પંચમહાલ જિલ્લામાં તેનું પ્રમાણ ૫૯.૯૫ છે જેથી કહી શકાય કે આદિવાસી વિસ્તારમાં આજે પણ નાની ઉંમરે લગ્ન થતા હોય છે જેથી આ વિસ્તારની સ્ત્રીઓ માટે શિક્ષણ મેળવવામાં બાધક બને છે અને તેની સીધી અસર સ્ત્રી સાક્ષરતાના દર ઉપર જોઈ શકાય છે. જેનો ચોક્કસ આંકડો મેળવવો મુશ્કેલ બને છે કારણ કે કાયદાકીય રીતે જોવા જઈએ તો નાની ઉંમરે થતા લગ્નો બાળલગ્ન કહી શકાય માટે ગુજરાત કે સમગ્ર ભારતમાં આજે પણ ખાસ કરીને પછાત ગ્રામ્ય વિસ્તારો અને ખાસ કરીને આદિવાસી વિસ્તારમાં દીકરીઓને લગ્નની ઉંમર પહેલા પરણાવી દેવામાં આવે છે.

2. દીકરા-દીકરીના ઉછેર અને શિક્ષણમાં ભેદભાવ. (લૈંગિક ભેદભાવ)

આજે પણ ખાસ કરીને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં દીકરા- દીકરીના ઉછેરમાં અને શિક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે. આજે પણ ગુજરાતના ગામડાઓમાં દીકરી કરતા દીકરાના શિક્ષણ ઉપર વધારે ધ્યાન અપાય છે દીકરી પરણીને સાસરે જતી રહેવાની હોય તેને દીકરા કરતા દીકરીના શિક્ષણ પ્રત્યે ઉદાસીનતા દાખવવામાં આવે છે જે પુરુષોની સરખાણીએ ક્યાય ને ક્યાય ઓછી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર ગણી શકાય. સ્ત્રી શિક્ષણના માર્ગમાં લૈંગિક ભેદભાવની પરંપરાનો પ્રભાવ રહેલો જોવા મળે છે.

3. ગામડાઓમાં શિક્ષણની ઓછી તકો.

શહેરની સરખામણીએ ગામડાઓમાં શિક્ષણણી તકો ઓછી છે. ખાસ કરીને આદિવાસી વિસ્તારોમાં જોવા જઈએ તો પ્રાથમિક કક્ષાનું શિક્ષણ પોતાના ગામમાં ઉપલબ્ધ ના હોય તેવા સંજોગમાં દીકરીઓને બીજા ગામમાં શિક્ષણ મેળવવા જવું ઘણીવાર અવરોધરૂપ બને છે. અતિ પછાત ગામડાઓ અને ડુંગરાળ પ્રદેશમાં વસતા આદિવાસી સમાજમાં શિક્ષણ પ્રત્યે ઉદાસીન વલણ જોઈ શકાય માટે આ કારણ પણ ક્યાંય ને ક્યાંય ઓછી સ્ત્રી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર હોય શકે.

4. ગરીબી અને નબળી આર્થિક પરિસ્થિતિ.

ઘણા સંજોગોમાં ગરીબી અને નબળી આર્થિક પરિસ્થિતિ પણ સ્ત્રીઓની ઓછી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર ગણી શકાય શિક્ષણ ઉપર અસર અસર કરનારું મહત્વનું પરિબળ ગણી શકાય. ખાસ કરીને આદિવાસી વિસ્તારમાં ગરીબી અને નબળી આર્થિક પરિસ્થિતિ સ્ત્રીના ઓછી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર ગણી શકાય. ગરીબીના કારણે માતા-પિતા બધા જ સંતાનોને શિક્ષણ આપવા સક્ષમ હોતા નથી. આવા કિસ્સામાં ઘણા ગરીબ પરિવારમાં દીકરીઓ શિક્ષણથી વંચિત રહે છે.

5. બેરોજગારી

ઘણીવાર રોજગારીના અભાવે પણ શિક્ષણ થી વંચિત રહેવું પડે છે. રોજગાર ધંધાના અભાવે આર્થિક રીતે પછાત કુટુંબો રોજગારીની શોધમાં એક જગ્યાએ થી બીજી જગ્યાએ થતું સ્થળાંતરની અસર સ્ત્રી શિક્ષણ પર પડે છે. સ્થાયી રોજગારી ન હોય તેવા કિસ્સામાં રોજગારીના અભાવે પણ શિક્ષણ ઉપલબ્ધ થઈ શકાતું નથી. માટે બેરોજગારી પણ ક્યાંય ને ક્યાંય ઓછી સ્ત્રી સાક્ષરતા માટે જવાબદાર ગણી શકાય.

6. આદિવાસી વિસ્તારમાંથી વધુ પડતું સ્થળાંતર

ખાસ કરીને આજે પણ ગુજરાતના દાહોદ અને પંચમહાલ જીલ્લાના આદિવાસીઓ અન્ય શહેરો કે જીલ્લાઓમાં નોકરી અને ધંધા અર્થે મોટાપાયા પર સ્થળાંતર કરે છે આવા કિસ્સામાં તેમના બાળકો પણ સાથે હોય છે અને શહેરોમાં મોટભાગે આદિવાસી પરિવારો રસ્તા કે મકાન બાંધકામના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા હોવાથી તેમના

બાળકોને શિક્ષણ અપાવી શકતા નથી અને તેમને ઘણીવાર આ વ્યવસાયમાં જોડી દેવામાં આવે છે જેથી આ કારણને પણ સ્ત્રી સાક્ષરતાના દર પર અસર કરનારું પરિબલ ગણી શકાય.

❖ કન્યા કેળવણી પ્રત્યે સમાજના વલણો :

પ્રાચીન સમયમાં લગ્ન થતા સુધી કન્યાને ઘરઆંગણે શિક્ષણ આપવાનો વિચાર પ્રચલિત બન્યો હતો. મધ્યયુગમાં સ્ત્રી શિક્ષણ ઉપર પ્રતિબંધ હતો. એ સમયમાં સ્ત્રીને લેખન કે વાંચનની કોઈ જરૂરિયાત નથી એવો ખ્યાલ વિકસ્યો હતો. સ્ત્રીને શિક્ષણ નહિ આપવું જોઈએ તેવો રીવાજ પ્રચલિત બન્યો હતો. ૧૯મી સદીના પ્રારંભ સુધી એવી માન્યતા પ્રચલિત થઈ હતી કે છોકરીઓને જે કંઈ શિક્ષણની આવશ્યકતા છે તે ઘરમાંથી જ મળી રહે. ૧૯મી સદી સુધી સ્ત્રીશિક્ષણ પ્રત્યે પ્રતિકુળ લોકમત જોવા મળતો હતો. ૧૯મી સદીના લગભગ આઠમાં દાયકા સુધી સ્ત્રીના ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રત્યે ઉદાસીનતા અને પૂર્વગ્રહો તેમજ ઉદાસીનતા સેવવામાં આવતી હતી. એવી પણ માન્યતા પ્રવર્તતી હતી કે જે સ્ત્રીને લખતાં-વાંચતા આવડતું હોય તે સ્ત્રી તરત જ વિધવા બને છે. એ સમયે બ્રિટીશ સરકારે મિશનરીઓએ અને સમાજ સુધારકો એ સક્રિય પ્રયાસો કર્યા હતા. કન્યા કેળવણી કે સ્ત્રીની ઓછી સાક્ષરતા માટે આ વિચાર-વલણો મધ્યુગીન પરંપરાનો ભાગ છે આઝાદી પછી પણ આપણા સમાજમાં સ્ત્રી શિક્ષણના ઓછા પ્રમાણ અને સ્ત્રીઓમાં અભ્યાસ છોડી દેવાના ઉચા પ્રમાણ માટે કન્યા કેળવણી પ્રત્યેના આવા વિચારોએ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે. કન્યા કેળવણી કે સ્ત્રી સાક્ષરતાની બાબતમાં આપણા સમાજમાં હજુ પણ મધ્યુગીન સાતત્ય ટકી રહ્યું છે. જે સમાજમાં ઓછી સ્ત્રી સાક્ષરતા માટે ક્યાંયને ક્યાંય લૈંગિક ભેદભાવનો પ્રભાવ અસર કરનારો બની રહે છે.

❖ સ્ત્રી સાક્ષરતા વધારવા માટેના સૂચનો:

- જે વિસ્તારમાં સ્ત્રી સાક્ષરતા દર ઓછો છે તેવા વિસ્તારમાં સરકાર દ્વારા કરવામાં આવતા પ્રયત્નોને સકારાત્મક દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે અને ગુણાત્મક પરિવર્તન માટે સમાજ પણ હકારાત્મક દષ્ટિકોણ અપનાવે તો આ વાસ્તવિકતાને બદલી શકાય.
- સરકાર દ્વારા ઘણી યોજનાઓ અને સહાયો સ્ત્રી સાક્ષરતા દર વધારવા માટે અમલમાં છે પણ જે વિસ્તારમાં વધારે જરૂરીયાત છે. તેવા વિસ્તારમાં ખાસ જુબેશ અને લોકભાગીદારી થી શક્ય થઈ શકે.
- સમાજ પણ પોતાની એક નૈતિક ફરજ અને જવાબદારી સમજે તો ચિત્ર બદલાઈ શકે.
- ગામડાઓમાં ભૌતિક સુખાકારીની સાથોસાથ ઉચ્ચ શિક્ષણની સુવિધાઓ વધુ વિકસાવવામાં આવે તો સ્ત્રી સાક્ષરતા દર ચોકસ વધી શકે.
- સમાજ રીવાજો અને પરંપરાઓ કરતાં શિક્ષણને પ્રથમ મહત્વ આપે તો દર ઉચ્ચો લઈ જઈ શકાય.
- દીકરી - દીકરાના ઉછેર અને શિક્ષણ લૈંગિક ભેદભાવ દૂર કરવા જરૂરી છે.
- આર્થિક પરિસ્થિતિ, બેરોજગારી અને ગરીબી પણ આ સમસ્યાના પાયામાં છે તેનો પણ ઉકેલ જરૂરી છે.

- મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણના અધિકારથી શિક્ષણ અને સાક્ષરતા દર ચોકસ સુધારી શકાય જરૂર છે બંને બાજુથી તેના વાસ્તવિક અમલની.
- આદિવાસી વિસ્તારમાંથી ધંધા રોજગાર માટે અન્ય શહેરો કે અન્ય વિસ્તારો મોટાપાયે થતું સ્થળાંતર આદિવાસી વિસ્તારમાં નીચા સાક્ષરતા દર માટે જવાબદાર છે. આ વિસ્તારમાં શિક્ષણની સાથે સાથે ઉદ્યોગ પણ વિકસાવવા જરૂરી છે. જેથી રોજગારીની સાથોસાથ શિક્ષણ પણ જળવાઈ રહે.
- ઘણાખરા કિસ્સાઓમાં કુટુંબના મોટા કદને કારણે પણ દરેકને એકસમાન શિક્ષણ ઉપલબ્ધ કરાવી શકાતું નથી આવા કિસ્સામાં કુટુંબ નિયોજન અને નાના કુટુંબનો ખ્યાલ વિકસાવવો જરૂરી છે.

સંદર્ભ :

1. વસ્તી ગણતરી, ૨૦૧૧, ભારત
2. વસ્તી ગણતરી, ૨૦૧૧, ગુજરાત
3. WWW.CENSUS2011.CO.IN
4. 2001 CENSUS : AS A SOCIAL DOCUMENT : DR. A KUMAR (EDITION 2001)
5. મહિલાએ એવમ ધરેલું હિંસા : રાજેન્દ્ર પ્રસાદ સુન્દરિયા (સાગર પબ્લીશર : ૨૦૧૩)
6. આધુનિકતા એવમ નારી સશક્તિકરણ : વી.એમ.સિંહ (રાવત પબ્લીકેશન જયપુર ૨૦૧૦)
7. મહિલા સાક્ષરતા એવમ સામાજિક પરિવર્તન : ઉર્મિલા બત્રા (માર્ક પબ્લીશર : ૨૦૧૨)
8. સ્ત્રીઓ અને સમાજ ,જે.કે.દવે (અનડા પ્રકાશન : ૨૦૧૩-૧૪)

Sandip H.Sanchala

Assistant Professor In Sociology
Government Arts And Commerce College
Kadoli

Copyright © 2012- 2016 KCG. All Rights Reserved. | Powered By : Knowledge Consortium of Gujarat